

Robert Wolański

Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w polskiej gospodarce : zmiany, tendencje, prognoza

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 50, 423-431

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROBERT WOLAŃSKI

Uniwersytet Warszawski

ROZWÓJ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSKIEJ GOSPODARCE – ZMIANY, TENDENCJE, PROGNOZA

Wstęp

Przedmiotem artykułu jest rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Celem opracowania jest określenie zmian, tendencji i prognozy w zakresie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstwach na podstawie analizy dostępnych danych statystycznych określających rozwój MŚP.

Określenie stopnia rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w polskiej gospodarce

Stopień rozwoju MŚP w polskiej gospodarce można określić badając następujące wskaźniki:

- liczba aktywnie działających MŚP,
- udział MŚP w tworzeniu PKB,
- udział MŚP w wielkości zatrudnienia,
- udział MŚP w eksporcie,
- zakres inwestycji prowadzonych przez MŚP.

Kształtowanie się tych wskaźników w poszczególnych latach pokazuje zmiany i tendencje rozwojowe zachodzące wśród MŚP. Analiza tych wskaźników pozwoli na dokonanie oceny ich rozwoju oraz prognozy jej na przyszłość.

Liczba aktywnie działających małych i średnich przedsiębiorstw

Liczba aktywnie działających MŚP przedstawia rzeczywistość funkcjonujące niewielkie przedsiębiorstwa w gospodarce. Liczbę aktywnie funkcjonujących przedsiębiorstw przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Liczba aktywnie działających małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w latach 2000–2007

Rodzaj przedsiębiorstwa	Liczba poszczególnych grup aktywnie działających przedsiębiorstw							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	1748775	1641403	1719615	1693547	1687781	1649602	1686586	1758378
Średnie	14227	13419	13086	13330	13995	14245	14698	15452
MŚP	1763002	1654822	1732701	1706887	1701776	1663847	1701284	1773830
Duże	3071	2808	2723	2665	2751	2832	2978	3246
Razem	1766073	1657630	1735424	1709542	1704527	1666679	1704262	1777076
Rodzaj przedsiębiorstwa	Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw wśród aktywnie działających firm (w %)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	99,02	99,02	99,09	99,06	99,02	98,98	98,96	98,95
Średnie	0,81	0,81	0,75	0,78	0,82	0,85	0,86	0,87
MŚP	99,83	99,83	99,84	99,84	99,84	99,83	99,82	99,82
Duże	0,17	0,17	0,16	0,16	0,16	0,17	0,18	0,18
Rodzaj przedsiębiorstwa	Dynamika poszczególnych grup aktywnie działających przedsiębiorstw (w %) (poprzedni rok = 100)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	97,06	93,86	104,76	98,48	99,66	97,74	102,24	104,26
Średnie	99,71	94,32	97,52	101,86	104,99	101,79	103,18	105,13
MŚP	97,08	93,86	104,71	98,51	99,70	97,77	102,25	104,26
Duże	96,45	91,44	96,97	97,87	103,23	102,94	105,16	109,00
Razem	97,08	93,86	104,69	98,51	99,71	97,78	102,25	104,27

Źródło: Raporty o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach od 2000/2001 do 2007/2008, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002–2009.

W omawianym okresie liczba aktywnych przedsiębiorstw zwiększyła się o 11003 podmiotów, zaś firm z sektora MŚP przybyło 10828, a dużych podmiotów 175. Oznacza to, że głównie sektor MŚP przyczynił się do ogólnego wzrostu liczby firm.

Liczba aktywnie działających MŚP ulegała znacznym wahaniom pomiędzy poszczególnymi latami. Od 2000 r. do 2005 r., z wyjątkiem 2002 r., spadała liczba MŚP. Relatywnie najgorsza sytuacja miała miejsce w latach 2004–2005, w których liczba MŚP obniżyła się, przyrost zaś wystąpił u dużych podmiotów. Z kolei w latach 2006–2007 nastąpiło odwrócenie tendencji – wzrosła liczba MŚP, jak i dużych przedsiębiorstw.

Przechodząc do prognozy kształtowania się liczby MŚP w pierwszej kolejności należy mieć na uwadze kryzys gospodarczy od 2008 r., który – należy przypuszczać – zahamuje ten wzrost. W związku z tym w 2008 r. liczba MŚP powinna utrzymać się lub nieznacznie obniżyć się w stosunku do 2007 r. W roku 2009 i 2010 powinien nastąpić dalszy spadek liczby MŚP. Natomiast od 2011 r., zakładając poprawę koniunktury, należy spodziewać się wzrostu liczby MŚP.

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu PKB

Kolejnym wskaźnikiem określającym stopień rozwoju MŚP jest ich udział w tworzeniu PKB. Jednym z podstawowych celów gospodarczych państwa jest uzyskanie wysokiego rozwoju gospodarczego w kraju. Wysoki rozwój gospodarczy przynosi wymierne pozytywne skutki dla samego państwa (np. wyższe dochody budżetowe), podmiotów gospodarczych (np. większy popyt krajowy) i ludności (np. niższa stopa bezrobocia). Podstawowym miernikiem określającym stopień rozwoju gospodarczego kraju jest poziom produktu krajowego brutto. Największy udział w tworzeniu produktu krajowego brutto mają przedsiębiorstwa. Dlatego kształtowanie się udziału MŚP w tworzeniu PKB pokazuje stopień rozwoju tego sektora. Wzrost wartości PKB oraz udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w jego tworzeniu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Wzrost wartości PKB oraz udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w jego tworzeniu w latach 2000–2007

	Wzrost wartości PKB w Polsce							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
PKB	4,2%	1,1%	1,4%	3,8%	5,3%	3,5%	6,2%	6,7%
Rodzaj przedsiębiorstwa	Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w tworzeniu PKB (w %)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	39,0	39,4	41,0	39,2	38,4	38,2	38,4	37,4
Średnie	9,5	9,0	7,4	7,8	9,9	9,5	9,3	10,0
MŚP	48,5	48,4	48,4	47,0	48,3	47,7	47,7	47,4
Duże	20,8	19,9	20,2	21,2	21,7	21,9	22,7	23,3
Razem	69,3	68,3	68,6	68,2	70,0	69,6	70,4	70,7

Źródło: Raporty o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach od 2000/2001 do 2007/2008, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002–2009.

MŚP posiadają 48% udział w tworzeniu PKB. Poziom ten nie ulega większym zmianom od 2000 r. Należy zatem przyjąć, że MŚP rozwijają się w stopniu odpowiadającym wzrostowi PKB w gospodarce, niezależnie od tego ile wynosi.

Z uwagi, że w latach 2000–2007 przyrost PKB był na średnim poziomie, należy również przyjąć, że MŚP rozwijały się na średnim poziomie. Można także zauważyć, że od 2001 r. udział dużych firm w tworzeniu PKB systematycznie rośnie, co świadczy o tym, że duże firmy rozwijają się nieco szybciej od sektora MŚP. Taka sytuacja dodatkowo potwierdza średni poziom rozwoju sektora MŚP. Należy założyć, że udział MŚP w PKB nie będzie ulegał większym zmianom w najbliższych latach, gdyż taka sytuacja ma miejsce nieprzerwanie od 2000 r.

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w wielkości zatrudnienia

Kolejnym wskaźnikiem określającym kształtowanie się rozwoju MŚP jest ich udział w wielkości zatrudnienia. Zatrudnianie pracowników to podstawowy cel społeczny, jaki realizują przedsiębiorstwa, w tym małe i średnie. Wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw obniża stopę bezrobocia w kraju, ale również świadczy o rozwoju ich działalności. Dane na temat wysokości stopy bezrobocia oraz udziału poszczególnych przedsiębiorstw w zatrudnieniu prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3. Liczba pracujących w gospodarce narodowej, z wyjątkiem rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa oraz rybactwa w latach 2000–2007

Rodzaj przedsiębiorstwa	Liczba pracujących w gospodarce narodowej, z podziałem na poszczególne przedsiębiorstwa							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Stopa bezrob.	14,0%	16,2%	17,8%	18,0%	19,5%	18,2%	14,9%	11,2%
Małe	4541555	4593724	4725893	4686840	4699619	4727817	4968052	5221592
Średnie	2520412	2349575	2280288	2254364	2267901	2317795	2415197	2498105
MŚP	7061967	6943299	7006181	6941204	6967520	7045612	7383249	7719697
Duże	3720165	3401426	3283999	3216833	3270785	3368909	3431656	3646567
Razem	10782132	10344725	10290180	10158037	10238305	10414521	10814905	11366264
Rodzaj przedsiębiorstwa	Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w liczbie pracujących (w %)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	42,12	44,41	45,93	46,14	45,90	45,40	45,94	45,94
Średnie	23,38	22,71	22,16	22,19	22,15	22,26	22,33	21,98
MŚP	65,50	67,12	68,09	68,33	68,05	67,65	68,27	67,92
Duże	34,50	32,88	31,91	31,67	31,95	32,35	31,73	32,08
Rodzaj przedsiębiorstwa	Dynamika zmian liczby pracujących (w %) (poprzedni rok = 100)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małe	98,82	101,15	102,88	99,17	100,27	100,60	105,08	105,10
Średnie	98,61	93,22	97,05	98,86	100,60	102,20	104,20	103,43
MŚP	98,74	98,32	100,91	99,07	100,38	101,12	104,79	104,56
Duże	93,09	91,43	96,55	97,95	101,68	103,00	101,86	106,26
Razem	96,72	95,94	99,47	98,72	100,79	101,72	103,84	105,10

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów: Raporty o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach od 2000/2001 do 2007/2008, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002–2009.

Wzrasta rola sektora MŚP w zatrudnieniu. W latach 2000–2007 MŚP zwiększyły liczbę pracujących o 9,3% (657 730 osób) oraz udział w zatrudnieniu o 2,5%. MŚP stają się coraz bardziej znaczącymi podmiotami na rynku pracy, posiadając 68% udział w zatrudnieniu. W przekroju całego analizowanego okresu MŚP znacznie się rozwinęły patrząc przez pryzmat wielkości zatrudnienia.

Rosnąca dynamika zmian liczby pracujących w MŚP wskazuje na wyższą liczbę nowo przyjętych pracowników od osób zwolnionych w MŚP. Niewielkie podmioty odgrywają najważniejszą rolę w zmniejszaniu poziomu bezrobocia oraz przyjmowaniu nowych pracowników. Wiele osób zwolnionych z dużych przedsiębiorstw znajduje zatrudnienie w sektorze MŚP.

Sytuacja pod tym względem unormowała się od 2002 r. W ostatnich kilku latach udział wszystkich grup firm w zatrudnieniu pozostaje na zbliżonym poziomie. Prognozując liczbę pracujących w MŚP należy założyć, że w najbliższych latach naznaczonych kryzysem gospodarczym rola MŚP w zatrudnieniu będzie wzrastać, podobnie jak to miało miejsce w okresie spowolnienia gospodarczego w latach 2001–2003. Taka sytuacja powinna występować w latach 2008–2010. Kolejne lata będą oznaczać utrzymanie wyższego odsetka zatrudnionych w MŚP lub niewielki spadek.

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w eksporcie

Skalę rozwoju MŚP obrazuje również ich udział w eksporcie. Działalność eksportowa wymaga podjęcia dużego wysiłku, aby ją wprowadzić, utrzymać i rozwijać. Wiąże się to przede wszystkim z koniecznością sprostania warunkom panującym na rynkach zagranicznych. Zmiany związane z działalnością eksportową najczęściej służą rozwojowi przedsiębiorstwa. Dlatego należy przyjąć ogólnie, że przedsiębiorstwa eksportujące są bardziej rozwinięte od działających tylko na rynku krajowym. Porównywalne dane o działalności eksportowej polskich firm za lata 2000–2004 przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Wielkość eksportu przedsiębiorstw w latach 2000–2004

Rodzaj przedsiębiorstwa	Wielkość eksportu poszczególnych grup przedsiębiorstw (w mln USD)				
	2000	2001	2002	2003	2004
Małe	7875,7	8022,4	8800,2	11386,9	15099,5
Średnie	6746,6	7825,3	9441,8	12356,9	17264,7
MŚP	14622,3	15847,7	18242,0	23743,8	32364,2
Duże	17029,0	20244,5	22767,8	29833,1	41417,0
Razem	31651,3	36092,2	41009,8	53576,9	73781,2
Rodzaj przedsiębiorstwa	Udział poszczególnych grup przedsiębiorstw w eksporcie (w %)				
	2000	2001	2002	2003	2004
Małe	24,88	22,23	21,46	21,25	20,47
Średnie	21,32	21,68	23,03	23,06	23,40
MŚP	46,20	43,91	44,49	44,31	43,87
Duże	53,80	56,09	55,51	55,69	56,13
Rodzaj przedsiębiorstwa	Dynamika wielkości eksportu poszczególnych grup przedsiębiorstw (w %) (poprzedni rok = 100)				
	2000	2001	2002	2003	2004
Małe	114,14	101,86	109,70	129,39	132,60
Średnie	109,30	115,99	120,66	130,87	139,72
MŚP	111,86	108,38	115,11	130,16	136,31
Duże	118,79	118,88	112,42	131,03	138,83
Razem	115,48	114,03	113,60	130,64	137,71

Źródło: Raporty staniesektoramałychi średnichprzedsiębiorstw w Polsce w latach od 2000/2001 do 2002/2003, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 1998–2004, Analiza i ocena handlu zagranicznego małych i średnich przedsiębiorstw w 2004 roku na tle lat 2002 i 2003, Ministerstwo Gospodarki, Departament Przedsiębiorczości, Warszawa 2005, s. 17 i 22.

W omawianym okresie wielkość eksportu MŚP zwiększyła się o ponad 121%, co przy ogólnym wzroście eksportu o 133% należy uznać za średni wynik. Wielkość eksportu MŚP systematycznie rośnie, dynamika przyrostu jest wysoka, szczególnie w 2003 i 2004 roku. Jednakże wzrost eksportu u dużych przedsiębiorstw jest większy niż u MŚP, w konsekwencji obniżył się udział MŚP w eksporcie o blisko 2,5%. Natomiast wzrost eksportu miał miejsce przede wszystkim wśród średniej wielkości podmiotów. Fakt ten pokazuje, że wśród MŚP szczególnie ta grupa firm rozwinęła swoją działalność.

Zakres prowadzonych inwestycji przez małe i średnie przedsiębiorstwa

Następnym wskaźnikiem określającym poziom rozwoju MŚP jest zakres prowadzonych przez nie inwestycji. Inwestycje są jednym z najważniejszych

sposobów realizacji rozwoju firmy. Sytuacja taka wynika głównie stąd, że bez inwestowania nie jest możliwe funkcjonowanie przedsiębiorstwa we współczesnych warunkach społeczno-gospodarczych. Konieczność prowadzenia inwestycji wymusza rosnąca konkurencja na rynku, ciągłe zmiany w otoczeniu przedsiębiorstwa, pojawiające się nowe wyzwania do sprostania, rosnące oczekiwania klientów. W dobie szybkiego postępu technicznego i konkurencji na rynku, szansę przetrwania i rozwoju zapewniają przedsiębiorstwom takie cechy jak, nowoczesność, innowacyjność, elastyczność i adaptacyjność. Temu wszystkiemu powinny służyć inwestycje, zapewniać przedsiębiorstwu utrzymanie się na rynku i skuteczną walkę z konkurencją. Wielkość inwestycji, udział poszczególnych grup przedsiębiorstw oraz dynamika prowadzonych przez przedsiębiorstwa inwestycji w latach 2000–2007 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Wielkość, udział oraz dynamika prowadzonych inwestycji przez przedsiębiorstwa w latach 2000–2007

Rodzaj przedsiębiorstwa	Wielkość inwestycji przedsiębiorstw (w mln zł, ceny bieżące)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Łącznie
Małe	28612	25955	18260	19329	23202	22241	26846	34147	198592
Średnie	24579	19020	13353	14505	21709	21384	27648	34759	176957
MŚP	53191	44975	31613	33834	44911	43625	54494	68906	375549
Duże	53138	48285	40616	40482	45389	55793	59248	75373	418324
Razem	106329	93260	72229	74316	90030	99418	113742	144279	793873
Rodzaj przedsiębiorstwa	Udział przedsiębiorstw w inwestycjach ogółem (w %)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Łącznie
Małe	26,9	27,8	25,3	26,0	25,8	22,4	23,60	23,67	25,02
Średnie	23,1	20,4	18,5	19,5	24,1	21,5	24,31	24,09	22,29
MŚP	50,0	48,2	43,8	45,5	49,9	43,9	47,91	47,76	47,31
Duże	50,0	51,8	56,2	54,5	50,1	56,1	52,09	52,24	52,69
Rodzaj przedsiębiorstwa	Dynamika inwestycji przedsiębiorstw (w %) (poprzedni rok = 100)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Łącznie
Małe	112,61	90,71	70,35	105,85	120,04	95,86	120,71	127,20	-
Średnie	112,19	77,38	70,21	108,63	149,67	98,50	129,29	125,72	-
MŚP	112,42	84,55	70,29	107,03	132,74	97,14	124,91	126,45	-
Duże	98,80	90,87	84,12	99,67	112,12	122,92	106,19	127,22	-
Razem	112,61	90,71	70,35	105,85	120,04	95,86	120,71	127,20	-

Źródło: Raporty o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach od 2000/2001 do 2007/2008, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002–2009.

MŚP przeznaczyły w przedstawionym okresie na realizację inwestycji ponad 375 500 mln zł, w ten sposób posiadają ponad 47% udziału w inwestycjach ogółu przedsiębiorstw. Dane te potwierdzają znaczącą rolę nakładów inwestycyjnych przy prowadzonej działalności gospodarczej przez MŚP.

Można zauważyć negatywne tendencje dotyczące kształtowania się wielkości inwestycji w sektorze MŚP oraz znaczne ich wahania z ostatnich kilku lat. Od 2000 r. maleje dynamika inwestycji. Malejąca tendencja miała miejsce do 2002 r., a w szczególności w 2001 r. i 2002 r. zanotowano jej spadek, oznaczający nominalną obniżkę wielkości prowadzonych inwestycji. W 2003 r. ta negatywna tendencja została zahamowana, nastąpił niewielki wzrost inwestycji, z kolei w 2004 r. miał miejsce znaczny przyrost inwestycji, zaś w 2005 r. ich spadek. Następne dwa lata to duża aktywność inwestycyjna MŚP i wysoka dynamika inwestycji. Taka zmienność świadczy o nieustabilizowanej sytuacji w MŚP w zakresie polityki inwestycyjnej, która może wynikać między innymi z możliwości finansowania inwestycji, ogólnej sytuacji gospodarczej w kraju, postawy MŚP wobec działań inwestycyjnych.

Wśród tych czynników należy zwrócić uwagę na sytuację gospodarczą w kraju – zauważalna jest tendencja, że w okresie niewielkich wzrostów PKB spada wielkość inwestycji MŚP, odpowiednio przy wysokim wzroście PKB poziom inwestycji znacząco rośnie. W związku z tym należy prognozować, że w najbliższych latach nastąpi spadek zaangażowania inwestycyjnego MŚP, przy czym w 2008 r. nie powinien on być znaczący, zaś w 2009 i 2010 roku wyższy. Z kolei od 2011 r. wraz z poprawą koniunktury gospodarczej powinien nastąpić przyrost inwestycji.

Podsumowanie

MŚP w niewielkim stopniu rozwinęły działalność gospodarczą w latach 2000–2007. Udział MŚP w tworzeniu PKB obniżył się o 1,1%, w liczbie pracujących wzrósł o 2,5%, w eksporcie i inwestycjach spadł o 2,5%, zaś liczba aktywnie działających MŚP wzrosła o 11003 podmiotów.

Przechodząc do prognozy rozwoju MŚP od 2008 r. – jak przy wyżej przeprowadzonej analizie – należy uwzględnić kryzys gospodarczy, który ma miejsce właśnie od 2008 r. i najprawdopodobniej spowoduje zahamowanie wzrostu widoczne w latach 2006–2007. Prognozując wzrost w latach 2008–2010 spadnie liczba MŚP, udział MŚP w tworzeniu PKB pozostanie na zbliżonym poziomie.

mie, zmniejszą się wydatki inwestycyjne MŚP, wzrośnie ich udział w liczbie zatrudnionych. Z kolei w latach następnych, wraz z poprawą koniunktury, liczba oraz wielkość inwestycji MŚP powinny wzrosnąć, zaś udział w tworzeniu PKB i w liczbie zatrudnionych pozostać na podobnym poziomie.

DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE POLISH ECONOMY – CHANGES, TRENDS, OUTLOOK

Summary

SME business developed slightly in the years 2000–2007. The participation of SMEs to GDP fell by 1.1%, in the number of employees rose by 2.5%, in export and in the investments fell by 2.5%, while the number of active SMEs increased by 11003. Re-development of SMEs is visible in the years 2006–2007, but currently it is difficult to assess its durability. The economic crisis which has occurred since 2008 will probably slow it down.

Translated by Robert Wolański